

JOHAN HERMAN WESSEL (1742-1785)

Johan Herman Wessel er – etter Petter Dass og Ludvig Holberg – den "eldste" mannlige forfatteren vi har tatt med i vår oversikt. Danskene regner ham nok som sin, men vi vil gjerne beholde ham, selv om han 19 år gammel dro til København og ble der for godt. Vi er nødt til å holde på de humoristene vi har!

Biografiske fakta forteller at Wessel ble født i Vestby som prestesønn og nr. 4 i en rekke på 13 barn. Han tok sin examen artium på Christiania Cathedralskole og reiste deretter til København for å studere, han visste bare ikke hva. Det ble litt jus og litt medisin, men det var språk han var mest interessert i. Og det var også det han skulle komme til å beskjeftige seg med, bl.a. som oversetter for Det Kongelige Theater. Han lærte seg de store tragediene grundig å kjenne, men han slapp heller ikke unna de små. Dette skulle i sin tid avstedkomme Nordens mest kjente parodi, "Kierlighed uden Strømper". Stykket var opprinnelig ment som en spøk, skrevet for vennene i Norske Selskab, men det var så fullendt i formen og så vellykket i sin infame blottstilling av hulheten i mange av datidens dramaer at det ble en dundrende suksess. Dessverre greide ikke Wessel å følge opp med mer av samme bonitet, et par senere skuespill var slett ikke gode. Hans styrke lå i de humoristiske diktene og de parodiske gravskriftene som stadig er like treffende. "Herremanden", "Smeden og Bageren" og noen andre kommer sammen med "Kierlighed uden Strømper" til å ha "evig liv".

Wessels verker er kommet i mange utgaver gjennom tidene, illustrert av danske og norske tegnere, og litteraturen om Wessel er også omfattende. Samler en alt vedrørende Wessel, kommer en med tid og stunder opp i tre hyllemeter. Som grunnlag for oversikten over Wessels produksjon er brukt Olav Myre: "Johan Herman Wessel på strøket og i bibliofilien", 1942, og H. Ehrencron-Müller: "Johan Herman Wessel. En Bibliografi", København 1930.

Selv om førsteutgavene av Wessels bøker hører med blant de mest sjeldne i vår litteratur, forekommer de en gang i blant. Men de er dyre. "Kierlighed uden Strømper" vil trolig koste rundt 40 000, og man vil nok måtte betale mer for "Votre Serviteur". To-bladstrykket fra 1777 og "Til Herr Jens Baggesen" forekommer nesten aldri, og vi tør ikke antyde noen pris om de skulle bli tilbudt på auksjon eller fra et antikvariat. Det vil sannsynligvis finnes dem som vil gi 75 000 kroner eller mer.

Oversikten over Wessels produksjon er utarbeidet av Hans Svenne, som vi takker for utmerket bistand.

JOHAN HERMAN WESSELS FØRSTEUTGAVER M.M.:

Bøker og småskrifter:

1772: Kierlighed uden Strømper. Et Sørge-Spil i Fem Optog. (Anonymt). Kiøbenhavn. Trykt udi det Kongelige Universitets-Bogtrykkerie hos A.H. Godiches Efterleverske, ved F.C. Godiche.
Innbinding: Omslag, blankt (kulørt).* Blank kartonasje, (kulørt?).

Det er to papirkvaliteter:

- A. Vanlig papir.
- B. Skrivepapir.

I forbindelse med en avisdiskusjon omkring Wessels skuespill utkom det tre småskrifter i 1773:

1. Knek-Knaks en renomeret Skræddersvends Betænkning over Tragedien Kierlighed uden Strømper. Kiøbenhavn. 8 s.
2. Puselankes Satyriske Afhandling om Knekknaks Betænkning over Tragoedien Kierlighed uden Strømper. Kiøbenhavn. 8 s.
3. Knekknaks Svar paa Puselankes Satyriske Afhandling. Kiøbenhavn. 8 s.

1776: Lykken bedre end Forstanden. Et Lystspil i Fem Optog. "Lykken" utkom ikke som selvstendig bok, men ble trykt i Nye Originale Skuespil. I. Kiøbenhavn.
Et utsnitt (u.s. og å.) ble avertert av Gyldendal i 1776 (Adresseavisen 23. februar 1776).

1777: Tres humble Serviteurs Formeldelse til Velædle Hr. Ole Dumetius, Kongelig bestattet Staldskriver, og Velædle Jomfrue Antoinette Lynges paa Deres Bryllups-Dag, den glædelige 11te Junii 1777.
Et to-blads trykk i folio-format inneholdende 8 vers.
Finnes visstnok ikke i noe bibliotek. Ett eksemplar "var" kjent i privat eie.

1785: [-]: Anno 7603. Kiøbenhavn. Trykt hos P. Horrebow, boende i store Fiolstrædet No. 204.
Innbinding: Omslag, blankt.*
Det er to papirkvaliteter:
A. Vanlig papir.
B. På bedre papir.

1785: [-]: Til Herr Jens Baggesen. (Kiøbenhavn.) 8 s.
Innbinding: Kombinert omslag og tittelblad. *
Kjent i mindre enn fem eksemplarer i privat eie.

Tidsskrift:

1784-1785: [-]: Votre Serviteur. Otiosis. Et periodisk Ugeblad. (Anonymt). Ukebladet startet i mars 1784 og gikk inn 18/7 1785.*
De fem første nummere av bladet kom i to opplag. Bladet ble trykt på forskjellige trykkerier i løpet av utgivelsestiden. Det kom tilsammen 54 nummer à 8 sider. Takket være dette ukebladet kom en rekke av Wessels komiske fortellinger på trykk: Hundemordet, Posthuset, Smeden og Bageren m.fl.
Da bladet var opphørt, sørget Gyldendalske Forlag i juli 1785 for å få restopplaget innbundet og forsynt med et felles tittelblad der Wessel er oppført som forfatter. Eksemplarer med dette tittelbladet forekommer nesten aldri.

Oversettelser:

Wessel oversatte en rekke franske syngespill for Det kongelige Theater i København. Disse ble trykt i en serie "Syngespil for den Danske Skueplads", og følgende trykk er utsnitt fra denne samlingen. Utsnittene ble heftet med et blankt grått/kulørt omslag. Fem ble utgitt i Wessels levetid, to etter hans død.

[1781]: De tre Forpagtere. Et Syngestykke i to Acter af Monvel; Musiken af D.Z. Oversat af J.H. Wessel.
Innbinding: Omslag, blankt.

[1781]: Det talende Skilderie. Et Syngestykke i een Act. Oversat efter Hr. Anseames Tableau parlant til Hr. Gretrys Musik af Johan Herman Wessel.
Innbinding: Omslag, blankt.

[1781]: Grovsmeden. Et Syngestykke i to Optog, af Quetant. Til samme Musik oversat af Johan Herman Wessel. Av denne er det kjent en variant trykt på skrivepapir og interfoliert. Dette er antagelig et eksemplar for bruk på Theatret til noteringer o.l.
Innbinding: Omslag, blankt.

[1783]: Feen Ursel, eller hva der behager Damerne. Et Syngestykke i fire Acter til Duny's Musique. Oversat af J.H. Wessel.
Innbinding: Omslag, blankt.
Dette syngespillet utkom på ny i 1792, omarbeidet til Hr. Capelmester Schulzes Musik ved Thomas Thaarup.

[1783]: Julie. Et Syngestykke i Tre Acter af Hr. Monvel. Oversat til Hr. D.Z.s Musique. (Anonymt).
Innbinding: Omslag, blankt.

Etter Johan Herman Wessels død er utgitt:

[1787]: Den Falske Formodning eller den Skinsyge Elsker. Et Syngestykke i tre Akter, med Musik af Hr. Gretry. Oversat til samme Musik af J.H. Wessel.
Innbinding: Omslag, blankt.

[1790]: Stephen og Lise, eller Fortsættelsen af De tre Forpagtere. Syngestykke i to Akter af Herr Monvel. Med Musik af Dezedes. Til samme Musik oversatt af J.H. Wessel.
Innbinding: Omslag, blankt.

Prisbelønnede dikt:

- 1775: De to prisbelønnede diktene "Søvnen" og "Nøisomhed" ble trykt og utgitt i "Poetiske Samlinger udgivne af et Selskab. Første Stykke". Kiøbenhavn.

Utgivelser umiddelbart etter Wessels død:

For å skaffe penger til utdanning for Wessels etterlatte sønn utga tre av forfatterens venner, P.I. Monrad, Jens Baggesen og C. Pram en samlet utgave:

- 1787: Johan Herman Wessels samtlige Skrifter. (Bd. II "Skrifter"). Kiøbenhavn. Første og Andel Deel.
Innbinding: Omslag. Helskinnbind.
Første bind har forfatterens portrett (etter Jens Juel), og bøkene er ellers utstyrt med fire kobberstukne vignetter (etter Erik Pauelsen). Begge bind ble trykt på skrivepapir og en del av opplaget ble bundet inn i helskinnbind. Det ble trykt noen få eksemplarer av utgaven på stort, tykkere papir.
- 1790: En meget smuk Selskabs Sang, hvori alle Nationers Caracter fremsættes. Kiøbenhavn.
Innbinding: Kombinert omslag og tittelblad.
Dette trykk hører også til de store sjeldenheter og er ikke kjent i privat eie.

Illustrerte utgaver:

Det foreligger en rekke illustrerte Wesselutgaver. Vi vil i denne forbindelse fremheve en:

- 1891: Smeden og Bageren af Johan Herman Wessel. Med 20 originale tegninger af T. Kittelsen. Autoriseret udgave for Amerika. Copyrighted by C. Rasmussen Publishing Co., Minneapolis, Chicago. 20 plansjer i mappe. C. Rasmussens Forlagboghandel.
Ifølge Olav Myres artikkel i Norsk Faktor Tidende juni 1951 finnes det bare ett kjent eksemplar i Norge. Dette inngikk i Jonas Skougaards samling, og var blant de sjeldneheter som ble solgt underhånden forut for første Skougaard-auksjon for kr. 1.200,-.
I tillegg til Skougaards eksemplar kjennes nå ett annet eksemplar i privat eie.
Smeden og Bageren ble for øvrig utgitt på ny - med de samme tegninger - av Eberh. B. Oppi Kunstforlag i 1920. På noen eksemplarer står Otto Stenersens Boktrykkeri i stedet for Eberh. B. Oppi. I bokform ble dette verket – med et kort etterord – utgitt av Bjørn Ringstrøms Antikvariat i 2000. Jfr. for øvrig oversikten for Theodor Kittelsen.